ศาลหลักเมือง
สุราษฎร์ธานี

"ศาลหลักเมืองสุราษฎร์ธานี มีรูปลักษณ์แบบศรีวิชัย เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ก่อให้เกิดความสามัคคี และจะเป็นเครื่องนำพาไปสู่การพัฒนาบ้านเมืองให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองสืบไป..."

สรุปพระราชดำรัส
พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช
เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2539
ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระสุหร่าย
ยอดเสาหลักเมืองประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี
เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2539

คำนำ

ปี พุทธศักราช 2539 เป็นปีที่ข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีพร้อมใจกันดำเนินการก่อสร้างศาลหลักเมือง เพื่อเฉลิมพระเกียรติเนื่องในมหามงคลวโรกาส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ ครบ 50 ปี

และเพื่อให้เป็นไปตามแบบโบราณประเพณีแห่งการสร้างบ้านแปลงเมือง ให้เป็นปึกแผ่นมั่นคงและเป็นที่สถิตของเทวดาผู้รักษาเมือง ทั้งนี้เพราะไม่มีปรากฏร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีมาก่อนว่า หลักเมืองสุราษฎร์ธานีตั้งอยู่ในท้องที่ใด

คงมีแต่บันทึกทางประวัติศาสตร์ที่ระบุว่า สุราษฎร์ธานี เป็นนามพระราชทานในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ เจ้าอยู่หัว เมื่อคราวเสด็จประพาสมณฑลปักษ์ใต้ ปีพุทธศักราช 2458 พร้อมกับพระราชทานนามแม่น้ำหลวงว่า "แม่น้ำตาปี"

ความเพียรพยายามในการดำเนินการจัดสร้างศาลหลักเมือง ได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องด้วยความร่วมมือร่วมใจของข้าราชการ พ่อค้า และประชาชนจังหวัดสุราษฎร์ธานีทุกหมู่เหล่า รวม 5 สมัยผู้ว่าราชการจังหวัด คือ สมัยนายประยูร พรหมพันธุ์, นายปรีชา รักษ์คิด, นายนิเวศน์ สมสกุล, นายภุชงค์ รุ่งโรจน์ และนายชาญชัย สุนทรมัฏฐ์

การดำเนินการก่อสร้างเริ่มต้นในปี พุทธศักราช 2539 ปีแห่งการฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี แล้วเสร็จในปีพุทธศักราช 2543 เนื่องในวโรกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 72 พรรษา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยใช้ศิลปศรีวิชัยเป็นรูปแบบในการก่อสร้าง

นับเป็นมหากรุณาธิคุณและศิริมงคลแก่ประชาชนชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นล้นพ้น ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ทรงประกอบพระราชพิธีเปิดศาลหลักเมืองสุราษฎร์ธานี ในวันที่ 11 ธันวาคม พุทธศักราช 2543

นับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ศาลหลักเมืองแห่งนี้จะกลายเป็นปูชนียสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ และเป็นศูนย์รวมจิตใจ เพื่อนำไปสู่ความวัฒนาสถาพรของชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานีสืบไป.

สุราษฎร์ธานี นามพระราชทาน

ที่ทำการมณฑลสุราษฎร์ธานี

ดินแดนแห่งประวัติศาสตร์รอบอ่าวบ้านดอน ถือเป็นศูนย์กลางอาณาจักรศรีวิชัยที่สะสมอารยธรรมและสืบทอดกันมายาวนาน จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบในดินแดนแถบนี้ ทำให้ทราบว่าสภาพภูมิศาสตร์มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตและการพัฒนาการของเมืองเป็นอย่างยิ่ง สุราษฎร์ธานี เป็นศูนย์กลางชุมชนเมืองที่ถูกจัดตั้งด้วยปัจจัยทางภูมิศาสตร์รอบอ่าวบ้านดอน เป็นศูนย์กลางการค้าขายนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยพัฒนามาพร้อม ๆ กับชุมชนโบราณอีกหลายแห่งที่อยู่บริเวณรอบอ่าวบ้านดอน ประกอบด้วยชุมชนเมืองสำคัญ ๆ ในอดีตดังต่อไปนี้

1. **เมืองไชยา** เมืองโบราณที่มีศูนย์กลางที่ราบลุ่มคลองไชยา เกิดขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 10 เกิดผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมด้านศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธแบบเถรวาท เมืองไชยามีชื่อเสียงมากเมื่อครั้งวัฒนธรรมศรีวิชัยเจริญรุ่งเรืองในราวพุทธศตวรรษที่ 13-17 โดยพุทธศาสนาลัทธิมหายานได้เข้ามาแพร่หลายเจริญรุ่งเรือง เมื่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและวัฒนธรรมเกิดขึ้น เมืองไชยา จึงเป็นเมืองหนึ่งในเมืองสิบสองนักษัตรของอาณาจักรนครศรีธรรมราช ชื่อว่า เมืองบันไทยสมอ

พลับพลาที่ประทับ รัชกาลที่ 5 ที่ เมืองไชยา

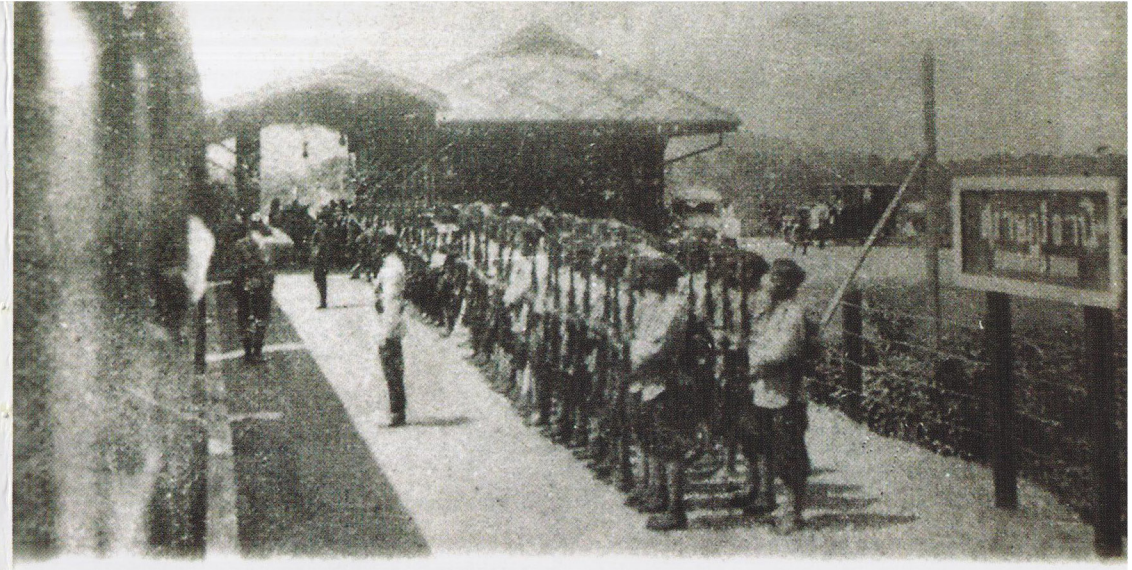

รับเสด็จรัชกาลที่ 6 พ.ศ.2460

2. เมืองเวียงสระ เมืองโบราณที่มีอายุรุ่นเดียวกันกับเมืองไชยา อยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำตาปีและแม่น้ำพุมดวง มีศูนย์กลางอยู่บริเวณตำบลเวียงสระ อำเภอเวียงสระ มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 11-15 หรือ 16 แต่เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของเมืองอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินใหญ่ ติดต่อกับเมืองอื่นทางทะเลไม่ได้ การคมนาคมลำบาก ความสำคัญของเมืองจึงลดถอยลงไปเป็นเพียงการขยายชุมชน สะสมแหล่งอาหารเพื่อบำรุงเมืองเท่านั้น

3. เมืองคีรีรัฐนิคม เป็นเมืองขนาดเล็กที่เป็นบริวารของเมืองเวียงสระ เรียกกันว่า "เมืองธาราวดี" บ้าง "คงคาวดี" บ้าง เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาโอบล้อมไปด้วยลำน้ำที่ไหลผ่าน ซึ่งเดิมทีเมืองนี้ตั้งอยู่ที่บ้านน้ำรอบ ภายหลังเมื่อมาขึ้นกับเมืองตะกั่วป่า และยังไม่มีการแบ่งการปกครองเป็นหัวเมือง จึงมีผู้เรียกกันว่า "คีรีรัฐนิคม" เมืองนี้มิได้เป็นศูนย์กลางทางการค้า แต่เป็นเมืองหน้าด่านควบคุมสินค้าทางเดินบกข้ามแหลมมลายูระหว่างฝั่งทะเลตะวันตกสู่ฝั่งทะเลตะวันออก

4. เมืองพุนพิน เป็นเมืองขนาดเล็ก เป็นเมืองบริวารของเมืองเวียงสระ มีอายุรุ่นเดียวกับเมืองไชยา และเมืองเวียงสระ ทำหน้าที่เป็นเมืองท่าติดต่อค้าขายทางทะเล เป็นเมืองที่มีความสำคัญเนื่องจากตั้งอยู่ตรงชุมทางการคมนาคมถึง 4 ทาง คือ ทางเรือติดต่อกับเมืองคีรีรัฐนิคม ตามลำน้ำพุมดวง ติดต่อเมืองเวียงสระ พระแสง ทางคลองอิปัน คลองสินปุนข้ามไปคลองท่อมหรือฝั่งทะเลตะวันตก และติดต่อกับเมืองท่าทางทะเล เช่น ไชยา นครศรีธรรมราช เมืองนี้เป็นเมืองที่มีชื่อเสียงในด้านการเป็นเมืองท่าเรือ สำหรับขนส่งสินค้า จนนักจดหมายเหตุจีนกล่าวถึงในบันทึกว่า "ท่าข้าม" ตัวเมืองพุนพินไม่มีคันคูเมือง เนื่องจากภูมิประเทศส่วนมากเป็นที่ราบ เมืองจึงตั้งอยู่บริเวณโดยรอบปากน้ำสามแพรกกระจายออกไป ศาสนสถานสำคัญจึงมักสร้างขึ้นตามตีนเขาหรือบนควน เช่น สวนสราญรมย์ เขาศรีวิชัย เมืองพุนพิน น่าจะเป็นเมืองท่าติดต่อค้าขายทางทะเลมีชื่อมานาน ตรงกับชื่อเมืองพาน-พาน หรือพัน-พัน ในจดหมายเหตุจีน และเป็นท่าเรือใหญ่ประจำอ่าวบ้านดอน

ตลาดกาญจนดิษฐ์ (บ้านดอน) สมัยรัชการที่ 5

5. เมืองท่าทอง เป็นเมืองขนาดใหญ่เชื่อว่าเป็นในเมืองสิบสองนักษัตรของนครศรีธรรมราชชื่อ "เมืองสะอุเลา" เป็นเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มลำน้ำท่าทองอุแท และคลองกระแดะควบคู่กัน ในท้องที่อำเภอกาญจนดิษฐ์ อายุของเมืองอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 18-19 เป็นต้นมา เป็นชุมชนที่กระจัดกระจายอยู่หลายแห่งในหลายยุคสมัยและพบว่าบริเวณตำบลช้างขวา และใกล้เคียง มีศิลปกรรมสมัยทราวดีเป็นจำนวนมาก

สมัยรัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2375 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ย้าย "เมืองท่าทอง" จากริมคลองท่าเพชร (คลองท่าทองใหม่) มาตั้งที่ "บ้านดอน" เนื่องจากบริเวณนี้เป็นชุมชนหนาแน่น ชาวบ้านส่วนหนึ่งที่อพยพมาจากเมืองท่าทองได้รับความเสียหายจากศึกพม่าครั้งก่อน และบ้างก็เข้ามาทำกินตั้งแต่เมื่อครั้งพระยานคร (น้อย) เข้ามาตั้งกองต่อเรือที่นี่ ตั้งแต่ปี 2375 รวมทั้งบ้านดอนเป็นท่าเรือรับส่งสินค้า มีร้านค้ามากมาย และโปรดเกล้าฯให้ยกฐานะเป็นเมืองจัตวา ขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานคร พร้อมทั้งพระราชทานนามให้ใหม่ว่า "เมืองกาญจนดิษฐ์" พระราชทานบรรดาศักดิ์ให้นายพุ่ม บุตรเจ้าพระยานคร (น้อย) ซึ่งปกครองดูแลเมืองท่าทองอยู่เดิม ทำหน้าที่เป็นเจ้าเมืองดูแลปกครองในฐานะ "พระยากาญจนดิษฐ์บดี"

สมัยรัชกาลที่ 5 ร.ศ. 117 (พ.ศ.2441) ทางการได้ออกข้อบังคับลักษณะปกครองหัวเมืองโดยปฏิรูปการปกครองให้ท้องที่หลายอำเภอรวมกันเป็นหัวเมืองหนึ่ง มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้บังคับบัญชา และรวมหลายหัวเมืองเป็นมณฑล เรียกว่า ปกครองแบบ มณฑลเทศาภิบาล โปรดเกล้าฯ ให้รวมเมืองไชยา เมืองกาญจนดิษฐ์ เมืองหลังสวน และเมืองชุมพร เป็นมณฑล เรียกว่า "มณฑลชุมพร" ตั้งศาลาว่าการที่ชุมพร ต่อมา พ.ศ.2442 ให้รวมเมืองไชยา เมืองกาญจนดิษฐ์ (เมืองคีรีรัฐนิคมรวมกับเมืองไชยาก่อนแล้ว) เข้าเป็นเมืองเดียวกันเรียกว่า "เมืองไชยา"

สมัยรัชกาลที่ 6 พ.ศ.2458 ให้ย้ายศาลาว่าการมณฑลจากชุมพร มาตั้งที่บ้านดอน บริเวณเดียวกับศาลากลางเมืองไชยา (บ้านดอนเดิม) ยกฐานะเมืองท่าทองเป็นอำเภอชื่ออำเภอกาญจนดิษฐ์ ส่วนเมืองไชยาเก่าให้เป็นนามเรียกว่า "อำเภอพุมเรียง" แต่ราษฎรยังคงเรียกเมืองไชยาเดิมว่า ไชยา ไม่เรียกเมืองไชยาที่ตั้งที่บ้านดอนว่า เมืองไชยา จึงทำให้เรียกกันสับสน

เมื่อครั้งเสด็จประพาสมณฑลปักษ์ใต้ ได้ประทับ ณ เนินเขาแห่งหนึ่งใกล้กับเมืองพุนพิน และทรงเห็นว่าสภาพภูมิประเทศของเมืองนี้คล้ายเมือง "สุรัฐ" ของอินเดียซึ่งมีแม่น้ำ "ตาปีตี" ไหลผ่าน จึงได้พระราชทานนามเมืองนี้ว่า "สุราษฎร์ธานี คือ เมืองคนดี" เมื่อเดือนสิงหาคม 2458 ถัดมาอีก 1 เดือน จึงได้มีประกาศให้เรียกชื่อแม่น้ำสายที่ไหลผ่านเมืองนี้ว่า

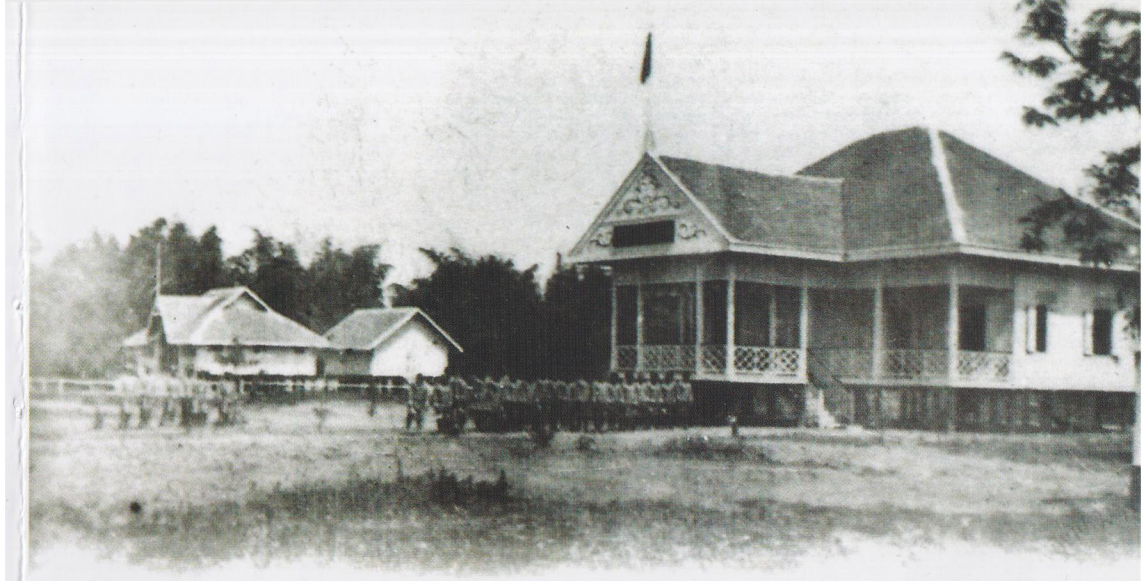

ศาลาว่าการเมืองไชยา

"แม่น้ำตาปี" เพื่อประโยชน์ทางประวัติศาสตร์ ส่วนเนินที่ประทับนั้นโปรดเกล้าฯให้เรียกว่า "สวนสราญรมย์"

สำหรับอาคารที่ทำการมณฑล (ศาลากลางจังหวัด) เคยย้ายไปตั้งทำการที่ตำบลท่าข้าม อำเภอพุนพิน อยู่ระยะหนึ่ง เพื่อสะดวกแก่การติดต่อและคมนาคม แต่แล้วได้ย้ายกลับมาตั้งที่บ้านดอนตามเดิม เมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกที่บ้านดอน ในวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ศาลากลางจังหวัดได้ถูกเผาทำลายและได้ก่อสร้างขึ้นใหม่ในพื้นที่เดียวกัน แล้วเสร็จเมื่อ พ.ศ.2497 ต่อมา เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2525 เวลา 08.40 น. อาคารหลังนี้ได้ถูกวางระเบิดเสียหาย จึงได้ย้ายไปสร้างใหม่ที่ถนนดอนนกซึ่งเดิมเป็นสนามกีฬาจังหวัด จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

กล่าวได้ว่า สุราษฎร์ธานี เป็นเมืองแห่งนามพระราชทาน เริ่มตั้งแต่การได้รับพระราชทานชื่อเมืองว่า "สุราษฎร์ธานี" "แม่น้ำตาปี" "สวนราญรมย์" จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6

นอกจากนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันยังได้พระราชทานนามสะพานข้ามแม่น้ำตาปีว่า "สะพานจุลจอมเกล้า" และเขื่อนเชี่ยวหลานในพื้นที่อำเภอบ้านตาขุน ว่า "เขื่อนรัชชประภา"

ในวโรกาสมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี ในปี พ.ศ.2539 จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับพระบรมราชานุญาตให้สร้างศาลหลักเมืองสุราษฎร์ธานีบนพื้นที่ที่เคยเป็นที่ตั้งศาลากลางจังหวัดมาก่อน และเป็นสถานที่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ฯ พระบรมราชินีนาถ ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมพสกนิกร เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2502 จึงนับเป็นมหากรุณาธิคุณแก่พสกนิกรชาวสุราษฎร์ธานี โดยถ้วนหน้า.

หลักเมืองสุราษฎร์ธานี
กับสถาปัตยกรรมศรีวิชัย

จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นเมืองเก่าแก่ที่มีร่องรอยทางประวัติศาสตร์แห่งอาณาจักรศรีวิชัยมีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่โบราณกาลจนถึงปัจจุบัน และมีแนวโน้มว่าในอนาคตดินแดนแห่งนี้จะเป็นศูนย์กลางความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจในบริเวณภาคใต้ตอนบน

การก่อสร้างศาลหลักเมืองสุราษฎร์ธานี เพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายเป็นพระราชสักการะและเฉลิมพระเกียรติเนื่องในมหามงคลวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงครองสิริราชสมบัติ ครบ 50 ปี ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2539 และเพื่อความเป็นศิริมงคล เป็นหลักชัยและมิ่งขวัญรวมทั้งเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี คณะช่างจากกรมศิลปากรเป็นผู้ออกแบบก่อสร้าง ตามศิลปกรรมศรีวิชัยด้วยการเน้นรูปลักษณ์ที่เป็นสถาปัตยกรรมท้องถิ่นเดิมที่ได้รับอิทธิพลมาจาก ลังกา ชวา และเขมรผสมกลมกลืนกัน เพื่อแสดงถึงความแข็งแรงมั่นคงและเป็นปึกแผ่น

องค์หลักเมืองประกอบด้วยยอดเสาหลักเมืองบรรจงแกะสลักจากไม้ราชพฤกษ์ เป็นพระพักตร์ของพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรสี่หน้า หันพระพักตร์ไป

1. ร่องรอยแห่งประวัติศาสตร์ศรีวิชัย

ศาสตราจารย์หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุ รัชนี ซึ่งได้ทรงศึกษาเรื่องทิศทางของลมในจดหมายเหตุจีนและสภาพภูมิศาสตร์ ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้วนำไปเปรียบเทียบกับบันทึกการเดินทางไปสืบพุทธศาสนาตามบันทึกการเดินทางของภิกษุอี้จิง แล้วทรงสรุปว่า ศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยควรจะอยู่ที่เมืองโบราณไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประเทศไทย

เช่นเดียวกับ ดร.คาอริทช์ เวลส์ นักประวัติศาสตร์ผู้มีความสนใจในทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีของภูมิภาคนี้ มีความเห็นว่าศูนย์กลางของอาณาจักรศรีวิชัยควรจะตั้งอยู่ที่เมืองโบราณไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. สถาปัตยกรรมศรีวิชัย

วัดพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร พระบรมธาตุเจดีย์คู่บ้านคู่เมืองชาวสุราษฎร์ธานี ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลเวียง ห่างจากอำเภอไชยา 1 กิโลเมตร สันนิษฐานว่าสร้างตั้งแต่สมัยทวารวดี ระหว่าง พ.ศ.1000-1200 ยอดบริวารสี่มุมคือสัญลักษณ์อริยสัจสี่ ยอดบริวาร

ทั้งสี่ทิศเหมือนการแกะสลักพระพรหมสี่หน้าไว้ตามยอดหลักเมืองทั่วๆ ไป และตรงมวยพระเกศาสลักเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ พร้อมกับลงรักปิดทองอย่างวิจิตรสวยงาม ส่วนตัวเสาหลักเมืองแกะสลักจากไม้ราชพฤกษ์เช่นเดียวกัน มีลักษณะเป็นเสากลมโตมีขนาดสูง 108 นิ้ว เส้นผ่าศูนย์กลาง 20 นิ้ว สำหรับรูปทรงของศาลนั้นได้สร้างเป็นทรงสี่เหลี่ยมจตุรมุขย่อมุม มณฑปสร้างเป็นเจดีย์องค์ประธาน มียอดฉัตร 5 ชั้น ถัดลงมาเป็นหลังคาซ้อนเป็นชั้นมณฑปลดหลั่นลงมาจำนวน 4 ชั้น แต่ละชั้นมีเจดีย์องค์บริวาร หลังคามีฐานสี่เหลี่ยมขนาดสูง 5.10 เมตร กว้าง 2.10 เมตร ตกแต่งด้วยลายปูนปั้นแบบศรีวิชัย ทาสีทอง ปั้นก่อบัวลวดลายบนกลีบขนุนทั้ง 4 ด้าน และได้อัญเชิญเครื่องหมายตราสัญญลักษณ์ฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 พรรษา ประดับไว้ทั้ง 4 ด้าน

โครงสร้างขององค์ศาลหลักเมืองประดับด้วยหินอ่อนทั้งหลังเพื่อสื่อถึงความรู้สึกแข็งแรงมั่นคง และทรงคุณค่า อีกทั้งให้ทราบถึงความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองที่ยิ่งใหญ่อลังการ บนประตูทางเข้าศาลทั้ง 4 ด้าน ที่ประกอบเป็นหน้าบันแกะสลักเป็นรูปปูนปั้น "พระราหูอมจันทร์" ตามคติธรรมของพุทธศาสนิกชนในภาคใต้ การตกแต่งภูมิทัศน์โดยรอบองค์ศาลนั้น มุ่งเน้นความหมายและความงาม ประดับด้วยโคมไฟรูปหงส์ ตกแต่งบริเวณโดยรอบด้วยสวนพรรณไม้มงคลนานาชนิด อาทิ ขอบกำแพงกันดินรอบศาลหลักเมืองชั้นแรก ปลูกต้นกำแพงเงิน บานไม้รู้โรย และเข็มภูเก็ต ส่วนที่บ่อน้ำบริเวณบันไดขั้นที่ 2 ปลูกบัวหลวง ไม้มงคลทางพุทธศาสนา ที่มีความเชื่อว่า บัว หมายถึง ความบริสุทธิ์หมดจด แม้เกิดในโคลนตม หรือสกปรก ดอกบัวก็ยังคงเจริญงอกงาม

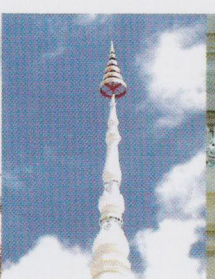

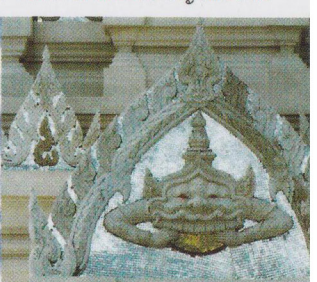

มีสามรอบ รอบละแปดยอด คือสัญลักษณ์มรรคมีองค์แปด ยอดพระบรมธาตุหุ้มทองคำ คือสัญลักษณ์ "นิพพานธรรม"

โบราณวัตถุที่สำคัญ ที่ขุดพบ คือพระพุทธรูปศิลาประทับยืน รูปสำริดพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันถึงความรุ่งเรืองในสมัยศรีวิชัยได้เป็นอย่างดี วัดแห่งนี้ถูกทิ้งร้างในสมัยอยุธยาและได้รับการบูรณะใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5

องค์พระเจดีย์สร้างขึ้นตามแบบลัทธิมหายาน ตั้งแต่ครั้งอาณาจักรศรีวิชัย สร้างขึ้นราว พ.ศ.1300 ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ นับเป็นศิลปกรรมแบบศรีวิชัยที่สมบูรณ์และสวยงามที่สุดที่เหลืออยู่ในปัจจุบันรอบองค์พระธาตุ มีเจดีย์ 4 ทิศ มีพระพุทธรูปเก่าแก่ขนาดต่างๆ โดยรอบ 4 ด้าน

พระพุทธรูปนาคปรกจารึกว่า สร้างในปี พ.ศ.1726 และพระพุทธรูปศิลาทรายแดงฝีมือสกุลช่างไชยา วัดแก้วหรือวัดรัตนาราม และวัดหลง มีเจดีย์สถาปัตยกรรมศรีวิชัยสร้างแบบก่ออิฐไม่ถือปูนฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง

ส่วนรอบองค์ศาลนั้น ดูงามด้วยสีสันผสมผสาน ระหว่างต้นโกสน ดาวเรือง และดอนญ่าควีนสิริกิต์

ศาลหลักเมืองสุราษฎร์ธานี เป็นปูชนียสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ ที่สร้างขึ้นด้วยแรงศรัทธาและความสามัคคีของประชาชนชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นหลักฐานแห่งการสร้างบ้านแปลงเมืองในยุคกรุงรัตนโกสินทร์ อันตรงกับปีที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงครองสิริราชสมบัติ ครบ 50 ปี ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ.2539

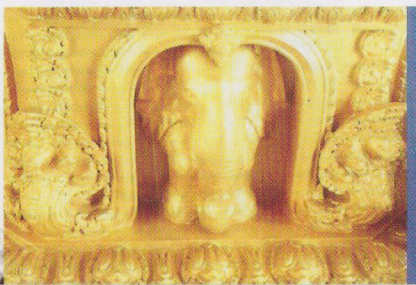

3. นิพพานธรรมในศิลปกรรมศรีวิชัย

นายชัยวัฒน์ วรรณานนท์ อาจารย์พิเศษภาควิชาศิลปศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุราษฎร์ธานี กล่าวถึง สถาปัตยกรรมศรีวิชัยว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่ก่อเกิดจากคติธรรมความเชื่อทางพุทธศาสนาลัทธิมหายาน ที่เคยเจริญรุ่งเรืองในดินแดนอาณาจักรแห่งนี้มาก่อน การก่อสร้างองค์เจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และพระสารีริกธาตุ อย่างเช่น พระบรมธาตุไชยา จะประกอบด้วยองค์เจดีย์ประธาน และแวดล้อมด้วยองค์เจดีย์บริวารน้อยใหญ่ ลดหลั่นลงมา อันหมายถึงการแสดงความเคารพบูชาต่อองค์พระพุทธเจ้าหลายพระองค์ รวมทั้งองค์พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรที่กำลังรอการปรินิพพานเป็นองค์สุดท้ายหลังจากที่ได้ใช้ความเพียรพยายามและความเมตตาโปรดสรรพสัตว์ทั้งหลายในโลกนี้ให้หลุดพ้นความทุกข์ทั้งปวงจนหมดสิ้นแล้ว

ภายในยอดเจดีย์แต่ละองค์จะออกแบบก่อสร้างให้โปร่ง สูง เรียว จากฐานจนถึงยอดสุดที่จะต่อเชื่อมเป็นฉัตร 5 ชั้น จะไม่ใช้วัตถุใด ๆ มาปิดทับเป็นเพดานตรงบริเวณภายในยอดเจดีย์ อันหมายถึงความเพียรพยายามที่จะปฏิบัติธรรม เพื่อบรรลุถึงซึ่งนิพพานธรรม

4. พรหมวิหาร 4 ธรรมแห่งการครองเมือง

เจดีย์บริวาร 4 องค์ ที่ก่อสร้างจากฐานสุดจะหมายถึงพรหมวิหาร 4 อันได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ในความหมายทางลัทธิศาสนาพราหมณ์ จะหมายถึงพระพรหม ที่นำมาออกแบบเป็นประติมากรรมสลักไว้บริเวณยอดเสาหลักเมืองทั้ง 4 ทิศ

พรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ในทางพุทธศาสนา หรือในความหมายของพรหม 4 หน้า ทางลัทธิของทางศาสนาพราหมณ์ เมื่อจำลองมาสร้างเป็นยอดเสาหลักเมือง จะหมายถึง ธรรมแห่งการปกครองบ้านเมืองที่เจ้าเมือง หรือผู้ปกครองบ้านเมืองจะต้องยึดถือปฏิบัติ ดังพุทธภาษิตที่ว่า พรหมมาติ มาตาปิตโร ปุพพาจริยาติ วุจจเร อหุเนยยา จ ปุตตานัง ปชายะ อนุกัมปกาติ อันหมายถึง บิดา มารดา ผู้อนุเคราะห์หมู่สัตว์ บัณฑิตเรียกว่า เป็นพรหม เป็นบุรพาจารย์ เป็นอหุไนยบุคคล เปรียบได้กับ เจ้าเมืองปกครองพลเมืองเหมือนพ่อแม่ปกครองดูแลลูก

ราหูอมจันทร์ ที่สร้างเป็นประติมากรรมไว้ในบริเวณหน้าบันศาลหลักเมือง หรือประตูทางเข้าวัดวาอารามทุกแห่งในภาคใต้นั้น พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) แห่งสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา ได้อธิบายว่า เป็นปริศนาธรรมที่เป็นสัญญลักษณ์เครื่องเตือนใจให้ชาวพุทธทั้งหลายได้สำนึกและตระหนักในความเพียรพยายามให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง เปรียบเสมือนพระจันทร์ที่พยายามหนีให้พ้นจากการไล่จับของพระราหู

ภาพอดีตการตั้งศาลหลักเมือง

บันทึก

ศาลหลักเมืองสุราษฎร์ธานี

จากบันทึกความทรงจำของ ***นายประยูร พรหมพันธุ์*** *อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี*

1. แรงบันดาลใจ

ข้าพเจ้าเคยรับราชการที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นระยะเวลาที่ค่อนข้างยาวนานถึงสองครั้งโดยครั้งแรกรับราชการในตำแหน่งปลัดจังหวัด ตั้งแต่ปี พ.ศ.2526-2529 และได้กลับมารับราชการในตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดอีกครั้งในระหว่างปี พ.ศ.2537-2539 ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมามีข้อสังเกตว่า จังหวัดนี้ได้รับภัยพิบัติ ทั้งจากภัยธรรมชาติที่ค่อนข้างรุนแรงและบ่อยครั้ง เช่น ภัยจากพายุ ภัยจากน้ำท่วม ไฟไหม้ และอุบัติภัยที่มีความรุนแรง และกว้างขวาง เช่น กรณีรถชนเด็กนักเรียนทีเดียว เสียชีวิตพร้อมกันถึง 13 ราย และบาดเจ็บเป็นจำนวนมาก จนนำความห่วงใยให้กับประชาชนโดยทั่วไป และเป็นที่น่าเวทนาสงสารสำหรับพ่อแม่ ผู้ปกครอง และญาติพี่น้องเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเรียนที่เสียชีวิตล้วนเป็นนักเรียนจากโรงเรียนที่อยู่ในพระราชูปถัมภ์ในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พระองค์

ทรงมีเมตตาห่วงใยผู้ที่บาดเจ็บเสียชีวิต เป็นอย่างมาก ได้เสด็จมาทรงเยี่ยมผู้ประสบภัยและญาติพี่น้องถึง 2 ครั้ง นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาเดือดร้อนในเรื่องอื่นๆ อยู่บ่อยครั้ง จนข้าพเจ้ามองเห็นว่าประชาชนมีขวัญและกำลังใจตกต่ำ หรือ "เสียขวัญ" ซึ่งถ้าจะเปรียบเทียบกับทหารที่อยู่ในสนามรบ เกิดการเสียขวัญก็จะยังความอ่อนแอให้กับกำลังทัพได้ แต่สำหรับประชาชนพลเมือง เกิดการเสียขวัญและกำลังใจ ก็จะยังให้เกิดความหวั่นไหวอ่อนแอ ให้กับสังคมและประชาชนได้เช่นเดียวกัน ประชาชนจะต้องมีที่พึ่งทางจิตใจ เช่น ทางพระพุทธศาสนา และอื่นๆ ข้าพเจ้าเห็นว่าจิตใจของประชาชนจะต้องมีสิ่งยึดเหนี่ยว เสมือนกับทหารที่มีธงชัยเฉลิมพลเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของกำลังพลของหน่วย ประชาชนพลเมืองก็สมควรที่จะยึดเหนี่ยว นอกจากพระศาสนาแล้ว สิ่งอื่นๆ ที่เป็นที่นิยม ยึดถือกันมาแต่โบราณก็คือ "ศาลหลักเมือง" โดยเชื่อถือกันว่าหลักเมืองก็คือจิตวิญญาณของเมือง (THE SPIRIT OF

THE CITY) มนุษย์ เมื่อไปปักหลักสร้างบ้านสร้างเมืองที่ใด ก็มักจะนิยมปักหลักบอกที่ตั้งอันเป็นสัญลักษณ์ของการอยู่ร่วมกันของชุมชนชาวเมืองเหล่านั้น และจัดทำพิธีการที่เห็นว่าเหมาะสมเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรืองและการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข จึงเกิดแรงบันดาลใจแก่ข้าพเจ้าว่า ข้าพเจ้าสมควรริเริ่มสร้างศาลหลักเมืองให้กับชาวเมือง เพื่อเป็นเสมือนธงชัยเฉลิมพลของประชาชนชาวเมืองสุราษฎร์ธานี ประกอบกับได้สำรวจตรวจสอบอย่างละเอียดรอบคอบแล้ว โดยประสานงานกับกรมศิลปากร ก็ไม่เคยปรากฏว่าได้มีการสร้างศาลหลักเมืองขึ้นในจังหวัดนี้มาก่อนแต่อย่างใด และตามประวัติการตั้งและสร้างเมืองของสุราษฎร์ธานี ก็มีการเปลี่ยนที่ตั้งเมืองกันมาหลายครั้ง ตั้งแต่ในอดีตกาล จนครั้งสุดท้ายได้ย้ายเมืองมาตั้งที่พื้นที่ ที่เรียกว่า "บ้านดอน" ก็ไม่ปรากฏว่ามีการสร้างหลักเมืองไว้แต่อย่างใด จึงได้นำความคิดอันนี้ ร่วมปรึกษาหารือกับบุคคลสำคัญของพื้นที่ เช่น ส.ส.สุราษฎร์ธานี, พ่อค้า, คหบดี, ข้าราชการทุกฝ่าย ทั้งพลเรือน, ตำรวจ, ทหาร และพระสงฆ์ ตลอดจนพี่น้องประชาชนส่วนใหญ่แล้ว เห็นพ้องต้องกันว่าสมควรที่จะสร้างศาลหลักเมืองขึ้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ โดยให้ถือว่าเป็นความเห็นร่วมกันของประชาชนชาวสุราษฎร์ทั้งปวง และจะร่วมกันบริจาคทรัพย์สิ่งของกันเอง และเงินทองส่วนใหญ่ของประชาชนผู้มีจิตศรัทธาให้มากที่สุด และจะใช้เงินงบประมาณให้น้อยที่สุด และเท่าที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น ทั้งนี้เพื่อแสดงความพร้อมเพรียง ความเสียสละ และความสามัคคีของประชาชนอย่างแท้จริง และโดยประชาชนเป็นเจ้าของสิ่งที่ริเริ่มนี้ร่วมกัน

2. ขั้นตอนการดำเนินการ

จากที่ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น ข้าพเจ้าจึงได้มีการเตรียมการและกำหนดขั้นตอนในการทำงานในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ดังนี้.-

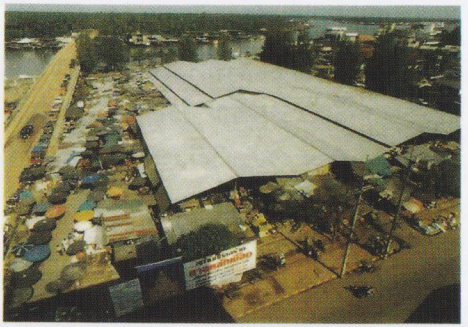

1. การเลือกสถานที่ก่อสร้าง

ได้พิจารณาเห็นว่าสถานที่ก่อสร้างศาลหลักเมือง เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่ง สถานที่จะต้องมีความเหมาะสมที่สุด หลักเมืองจะต้องอยู่ใจกลางเมือง หรือใกล้กับชุมชนเมืองให้มากที่สุด และจะต้องเป็นที่ตั้งสง่างามเป็นราศรีของเมือง และจะต้องมีความสะดวกแก่ประชาชนชาวเมือง และกับผู้คนที่เข้ามาสู่เมืองสุราษฎร์ฯ โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากต่างแดนที่จะมาเที่ยวชมเมือง ก็จะได้แวะกราบไหว้หรือเยี่ยมเยือนได้ง่าย และข้อพิจารณาที่สำคัญที่สุดก็คือจะต้องเป็นสถานที่ ที่เชื่อมโยงกับอดีตในทางประวัติศาสตร์ของเมือง สถานที่ ที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุดภายใต้ข้อพิจารณาดังกล่าวแล้ว ไม่มีที่ใดจะเหมาะสมเท่ากับที่ตั้งของศาลากลางจังหวัดหลังเก่า ที่ถูกผู้ก่อการร้ายในอดีตได้วางระเบิดและเสียหายเป็นอย่างมากเมื่อปี พ.ศ.2525 และต้องหาสถานที่ตั้งใหม่ (คือศาลากลางหลังปัจจุบัน) สถานที่ดังกล่าวถือได้ว่าเป็นที่หลวง ที่อยู่ในความดูแลของราชพัสดุจังหวัดและกรมธนารักษ์เป็นเจ้าของ กรมฯจะให้ผู้ใดใช้ประโยชน์ ก็จะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสม เป็นประโยชน์แก่ทางราชการและประโยชน์ของสาธารณชนเป็นลำดับแรก ที่ดินแปลงนี้ก็คือ ที่ดินราชพัสดุแปลง หมายเลขทะเบียนที่ สฎ. 33 ตำบลตลาด อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 7-0-7.58 ไร่ แต่เป็นที่รู้จักกันทั่ว ๆ ไปก็คือบริเวณ "สนามศรีสุราษฎร์" นั่นเอง ข้าพเจ้าในฐานะเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดได้มีหนังสือเสนอ อธิบดีกรมธนารักษ์ ขออนุญาตใช้สถานที่ดังกล่าวเป็นที่สร้างศาลหลักเมือง ซึ่งกรมธนารักษ์เห็นชอบ และอนุญาตให้ใช้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ขอไป

2. รูปแบบของศาลหลักเมือง

โดยที่ได้พิจารณาเห็นว่าดินแดนอันเป็นที่ตั้งของจังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดใกล้เคียง เช่น จังหวัดนครศรีธรรมราช, จังหวัดชุมพร ในอดีต เท่าที่เล่าสืบทอดกันมา เป็นดินแดนแห่งอาณาจักรศรีวิชัย มีร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่สามารถยืนยันได้คือ ศิลปกรรมแบบศรีวิชัย เช่น ที่วัดพระธาตุไชยา โบราณสถานและโบราณวัตถุหลายอย่าง มีอยู่ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี บ่งบอกถึงอารยธรรมของอาณาจักรศรีวิชัย จึงได้ตกลงปลงใจ

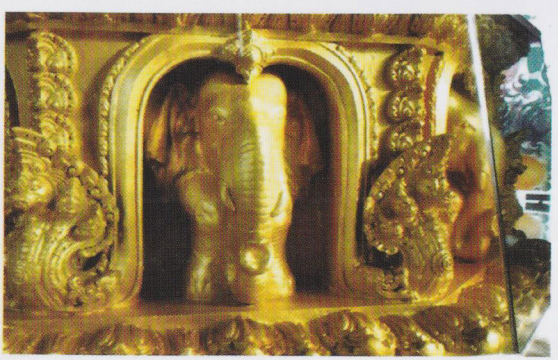

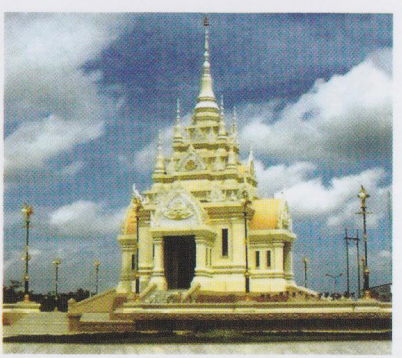

ที่จะสร้างศาลหลักเมืองโดยใช้รูปลักษณ์แบบศรีวิชัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของกองสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร ที่ได้กำหนดรูปแบบศาลหลักเมืองเป็นรูปแบบศรีวิชัย และทางจังหวัดจึงได้มอบหมาย นายพรชัย วัฒนวิกย์กิจ สถาปนิกผู้ชำนาญด้านศิลปศรีวิชัยเป็นผู้ออกแบบอาคารศาลหลักเมือง และแบบเสาหลักเมือง ตามแนวทางที่กรมศิลปากรได้กำหนดให้

สำหรับตัวเสาหลักเมืองนั้น ข้าพเจ้ามีแนวคิดว่าเสาหลักเมือง มิใช่เป็นแต่เพียงหลักเสาไม้ธรรมดาอย่างที่เข้าใจกัน แต่จะต้องเป็นเสาหลักที่บรรจุความเชื่อถือเกี่ยวกับความเป็นศิริมงคลและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนทั้งปวง เคารพบูชา นั่นก็คือ พระรัตนตรัย อันประกอบด้วย พระพุทธ, พระธรรม และพระสงฆ์ จึงได้ขอให้นายช่างผู้ออกแบบได้กำหนดแบบให้มีพระพุทธรูปไว้ที่ส่วนบนของเสาหลักเมืองทั้ง 4 ด้านด้วย ถัดลงมาได้กำหนดขอให้แกะสลักรูปแบบของพระพักตร์ของพระอวโลกิเตศวรพระโพธิ์สัตว์ ไว้ทั้ง 4 ทิศด้วย โดยให้ใช้ตัวแบบรูปพระโพธิสัตว์ที่จำลองไว้ อยู่ที่พระอุโบสถ วัดพระธาตุไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยข้าพเจ้าได้เข้าไปปฏิบัติธรรม นั่งสมาธิขอพร และขออนุญาตจากพระประธานในพระอุโบสถแห่งวัดนี้ และยังได้กำหนดจิตเป็นสมาธิ ขออนุญาตและขอพรจากท่านพุทธทาสภิกขุ อริยสงฆ์อันเป็นที่เคารพยิ่งของชาวจังหวัดสุราษฎร์ และของชาวไทย รวมทั้งชาวโลกด้วยข้าพเจ้ามีความศรัทธาและมั่นใจอย่างปราศจากความสงสัยว่า ข้าพเจ้าได้รับอนุญาตและได้รับพรตามความปรารถนาแล้ว ประการสุดท้ายส่วนบนของเสาหลักเมืองได้ขอให้นายช่างจัดทำเป็นที่บรรจุพระธาตุไว้ด้วย โดยพระธาตุที่ได้มานั้นได้รับมอบมาจากเจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราชและวัดทองหลาง จังหวัดชุมพร และบางส่วนจากชาวพุทธผู้ปฏิบัติธรรม ได้มอบให้ไว้บรรจุรวมกันไว้ด้วยกันในผอบ บนยอดเสาหลักเมืองนี้

3. ไม้เสาหลักเมือง

ได้ทำการเสาะแสวงหาไม้มงคลจากท้องที่อำเภอต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการแกะสลักเป็นเสาหลักเมือง มีผู้แสดงความจำนงจะบริจาคไม้มงคล ให้ไว้หลายแห่ง แต่ในที่สุดก็ได้ตกลงใจรับบริจาคไม้ที่เป็นมงคลนาม คือ **ไม้ราชพฤกษ์** จากราษฎร อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชื่อ นายเพิง รำเพย ขนาดไม้โต 230 เซนติเมตร สูงวัดถึงกิ่งแรก 4.00 เมตร มีอายุประมาณ 100 ปีเศษ และจังหวัดได้ทำการขออนุญาตตัดไม้ตามระเบียบของทางราชการทุกประการ

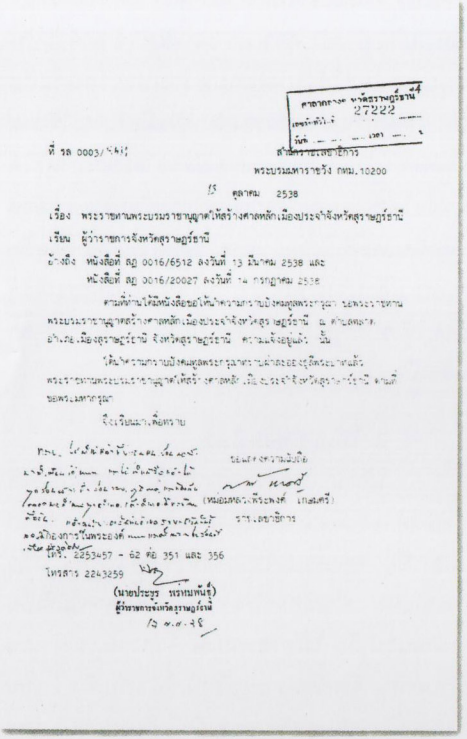

ศาลากลางจังหวัดสุราษฎร์ธานี
เลขรับที่ 27222
วันที่ 13 ต.ค. 2538

ที่ รล 0003/19481

สำนักราชเลขาธิการ
พระบรมมหาราชวัง กทม. 10200

13 ตุลาคม 2538

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างศาลหลักเมืองประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี

อ้างถึง หนังสือที่ สฎ 0016/6512 ลงวันที่ 13 มีนาคม 2538 และ
หนังสือที่ สฎ 0016/20027 ลงวันที่ 14 กรกฎาคม 2538

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตสร้างศาลหลักเมืองประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี ณ ตำบลตลาด อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างศาลหลักเมืองประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามที่ขอพระมหากรุณา

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(หม่อมหลวงพีระพงศ์ เกษศรี)
ราชเลขาธิการ

ติดต่อ กลุ่มงานเลขานุการกรมราชเลขาธิการ
สำนักงานเลขานุการในพระองค์
เลขที่ 2253457 - 62 ต่อ 351 และ 356
โทรสาร 2243259

(นายประยูร หรหมพันธุ์)
ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี
13 ต.ค. 38

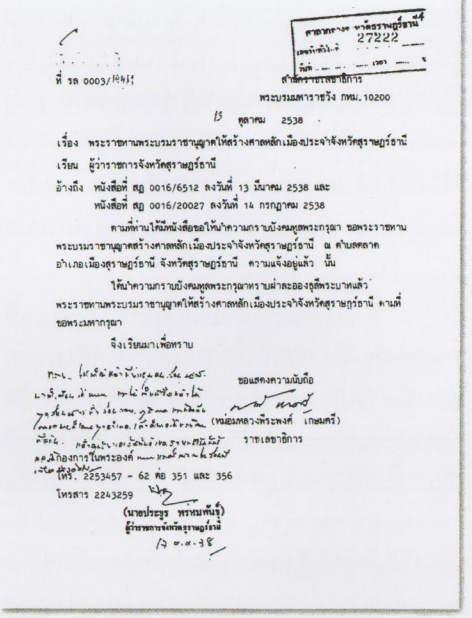

ศาลากลางจังหวัดสุราษฎร์ธานี
เลขรับที่ 27222
วันที่ 13 ต.ค. 2538

ที่ รล 0003/19481

สำนักราชเลขาธิการ
พระบรมมหาราชวัง กทม. 10200

13 ตุลาคม 2538

เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างศาลหลักเมืองประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี

เรียน ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี

อ้างถึง หนังสือที่ สฎ 0016/6512 ลงวันที่ 13 มีนาคม 2538 และ
หนังสือที่ สฎ 0016/20027 ลงวันที่ 14 กรกฎาคม 2538

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอให้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตสร้างศาลหลักเมืองประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี ณ ตำบลตลาด อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างศาลหลักเมืองประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามที่ขอพระมหากรุณา

จึงเรียนมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(หม่อมหลวงพีระพงศ์ เกษศรี)
ราชเลขาธิการ

ติดต่อ กลุ่มงานเลขานุการกรมราชเลขาธิการ
สำนักงานเลขานุการในพระองค์
เลขที่ 2253457 - 62 ต่อ 351 และ 356
โทรสาร 2243259

(นายประยูร หรหมพันธุ์)
ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี
13 ต.ค. 38

4. สารขอพระราชทานอนุญาตสร้างศาลหลักเมือง

เมื่อได้มีการวางแผนและเตรียมการเพื่อความพร้อมไปส่วนใหญ่แล้ว จึงได้มีการดำเนินการขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้สร้างศาลหลักเมืองประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานีขึ้น โดยจังหวัดฯ ได้มีหนังสือขอพระราชทานสร้างศาลตามนัยหนังสือที่ สฎ 0016/6512 ลงวันที่ 13 มีนาคม 2538 และหนังสือที่ สฎ 0016/20027 ลงวันที่ 14 กรกฎาคม 2538 และต่อมาสำนักราชเลขาธิการ พระบรมมหาราชวัง ได้มีหนังสือถึง จังหวัดสุราษฎร์ธานี แจ้งให้ทราบว่า "ตามที่จังหวัดได้ขอให้นำความกราบบังคมทูล ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตสร้างศาลหลักเมืองประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี ณ ตำบลตลาด อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี ความแจ้งอยู่แล้วนั้น... ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างศาลหลักเมือง ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามที่ขอพระมหากรุณา" ปรากฏตามนัยหนังสือ สำนักราชเลขาธิการ ด่วนมาก ที่ รล 0003-19481 ลงวันที่ 13 ตุลาคม 2538

5. การขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตสร้างเหรียญวัตถุมงคล

เพื่อเป็นศิริมงคลแก่เหล่าพสกนิกรจังหวัดสุราษฎร์ธานี และปวงประชาชนชาวไทย ผู้ภักดีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงครองสิริราชสมบัติ ครบ 50 ปี จังหวัดจึงได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตสร้างเหรียญวัตถุมงคลเพื่อนำรายได้ส่วนนี้ทั้งหมดสมทบทุนจัดสร้างศาลหลักเมือง โดยขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตอัญเชิญพระ

บรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานบนเหรียญที่ระลึก อยู่ด้านหนึ่ง และอีกด้านหนึ่งเป็นรูปศาลหลักเมือง ประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีตราสัญลักษณ์งานฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี อยู่บนยอดเสาอาคารศาลหลักเมืองซึ่งออกแบบโดย กลุ่มศิลปกรรม กองกษาปณ์ กรมธนารักษ์ ตามนัยหนังสือ ขอพระราชทาน ที่ สฎ 0016/10873 ลงวันที่ 18 เมษายน 2539 และต่อมาได้ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดสร้างได้ ตามนัยหนังสือตอบรับของสำนักราชเลขาธิการ ที่ รล 0003/7203 ลงวันที่ 1 พฤษภาคม 2539

6. ทรงพระสุหร่าย ทรงเจิม และทรงบรรจุพระธาตุ

เมื่อได้มีการแกะสลัก ลงรักปิดทอง เสาหลักเมืองเสร็จเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จังหวัดจึงได้ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสเข้าเฝ้าเพื่อน้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายยอดเสาหลักเมือง เพื่อทรงพระสุหร่าย ทรงเจิม และทรงบรรจุพระธาตุ ตามนัยหนังสือที่ สฎ 0016/4708 ลงวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2539 และต่อมาเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2539 สำนักราชเลขาธิการแจ้งให้ทราบว่าได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เข้าเฝ้าฯ ในวันพฤหัสบดีที่ 12 กันยายน 2539 เวลา 17.30 น. ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ข้าพเจ้าพร้อมด้วยคณะซึ่งประกอบไปด้วยผู้แทนเหล่าข้าราชการ ผู้นำท้องถิ่น พ่อค้า ประชาชน ในนามของประชาชนชาวจังหวัดสุราษฎร์ธานี รวมจำนวน 15 คน ได้เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2539

7. พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในวันพระราชทานให้เข้าเฝ้า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระราชดำรัสในวโรกาสที่ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานีและคณะเข้าเฝ้าน้อมเกล้าฯ ถวายยอดเสาหลักเมืองเพื่อทรงพระสุหร่าย ทรงเจิม และทรงบรรจุพระธาตุ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 12 กันยายน 2539 มีความตอนหนึ่งว่า

"ศาลหลักเมืองสุราษฎร์ธานี มีรูปลักษณ์แบบศรีวิชัย เป็นศูนย์รวมใจของประชาชน ก่อให้เกิดความสามัคคี และจะเป็นเครื่องนำพาไปสู่การพัฒนาบ้านเมืองให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองสืบไป"

เหรียญที่ระลึกและวัตถุมงคล ศาลหลักเมืองสุราษฎร์ธานี

จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ดำเนินการจัดทำเหรียญเพื่อเป็นที่ระลึกและวัตถุมงคลเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงครองสิริราชสมบัติเป็นปีที่ 50 และได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดสร้างหลักเมือง ทั้งนี้ลักษณะของเหรียญด้านหนึ่งได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตเชิญพระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานบนเหรียญที่ระลึก และอีกด้านหนึ่งได้อัญเชิญตราสัญลักษณ์ฉลองสิริราชสมบัติ เป็นปีที่ 50 ไว้บนยอดสุดของเจดีย์ประธานอาคารศาลหลักเมือง ซึ่งรายได้จากการสร้างเหรียญครั้งนี้ได้นำสมทบทุนสร้างศาลหลักเมืองและสนับสนุนกิจการสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี

สำหรับการออกแบบเหรียญที่ระลึกศาลหลักเมืองนั้น กลุ่มศิลปกรรม กองกษาปณ์ กรมธนารักษ์ได้ดำเนินการออกแบบและผลิตเป็นเหรียญ 3 ชนิด ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 3 เซนติเมตร หนัก 15 กรัม ประกอบด้วย

1. เหรียญทองคำขัดเงา 999 เหรียญ เหรียญละ 13,999 บาท
2. เหรียญเงินขัดเงา 5,999 เหรียญ เหรียญละ 799 บาท
3. เหรียญทองแดงขัดเงา 29,999 เหรียญ เหรียญละ 299 บาท

การจัดทำเหรียญที่ระลึกครั้งนี้ ทางจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ประกอบพิธีมังคลาภิเษก ณ บริเวณสถานที่ก่อสร้างศาลหลักเมือง สนามศรีสุราษฎร์ อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2540 เวลา 13.39 น. โดยมีเกจิอาจารย์จาก 4 ภูมิภาคของประเทศไทย นอกจากนั้นยังได้จัดทำหลักเมืองจำลอง โดยใช้เศษไม้มงคล "ราชพฤกษ์" ที่ใช้ในการแกะสลักเสาหลักเมืองสุราษฎร์ธานี พร้อมกับได้จัดทำผ้ายันต์มหามงคลชัยศาลหลักเมืองด้วย

เหรียญที่ระลึกและวัตถุมงคลต่าง ๆ ที่ได้จัดทำขึ้นในวาระสำคัญแห่งการสร้างศาลหลักเมือง จึงเป็นวัตถุที่มีค่ายิ่ง ควรเก็บรักษาไว้ตลอดไป

ประวัติความเป็นมา
ไม้มงคลหลักเมือง

นายพูนศรี รำเพย บันทึก

ชื่อพันธุ์ไม้ ต้นราชพฤกษ์
เจ้าของ นายเพิง-นางชม รำเพย
ที่อยู่ บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 1 ตำบลเขาวง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ความเป็นมา

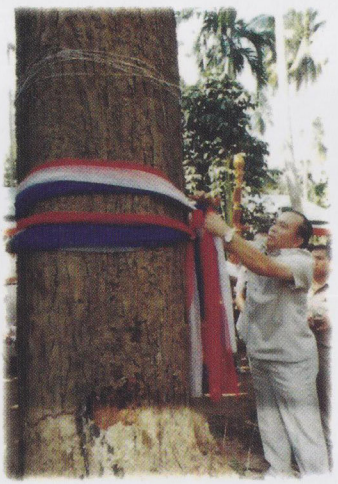

เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2400 นายแสง พิมลศรี ภูมิลำเนาเดิมอยู่บ้านท่าทองใหม่ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นปู่ทวดของนางชม รำเพย ได้มาบุกเบิกป่าใหญ่ชายคลองพุมดวง บริเวณบ้านหาดหอยคล้า ปัจจุบันตั้งอยู่ หมู่ที่ 1 ตำบลเขาวง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นที่ทำกิน พร้อมทั้งนำต้นราชพฤกษ์มาปลูกในพื้นที่ดังกล่าวด้วย

ต่อมานายแสง พิมลศรี ซึ่งมีบุตรจำนวน 6 คน ได้มอบที่ดินแปลงนี้อยู่ในความดูแลของนายช่วย พิมลศรี บุตรชาย ซึ่งต่อมาย้ายครอบครัวไปอยู่ที่อื่น และนายเอม (ไม่ทราบนามสกุล) ซึ่งเป็นหลานของนายแสง พิมลศรี ได้เข้ามาจับจองที่ดินแปลงนี้ จนถึงปี พ.ศ.2450 ต่อมานายเอมได้ขายที่ดินแปลงนี้แก่นายหวาน-นางเหมือน รำเพย บ้านเดิมอยู่ บ้านพรุสยาม (ปัจจุบันอยู่ที่ หมู่ที่ 2 ตำบลพรุไทย อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี) เป็นเงินจำนวน 10 บาท

นายหวาน-นางเหมือน รำเพย มีบุตร 3 คน คือ นายเคว็ด รำเพย นายเพิง รำเพย และนางเมื้อง รำเพย และต่อมาประมาณปี พ.ศ.2469 ได้แบ่งที่ดินให้อยู่ในการดูแลของนายเพิง-นางชม รำเพย บุตรชาย ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถด้านยาสมุนไพร ได้ดูแลต้นราชพฤกษ์นี้ไว้เพื่อนำฝักราชพฤกษ์ มาสกัดเป็นยาสมุนไพรขนานต่าง ๆ ตลอดมา

ปี พ.ศ.2537 ผู้ใหญ่พูนศรี รำเพย ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7 ตำบลต้นยวน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นบุตรนายเพิง รำเพย ได้มีโอกาสต้อนรับคณะผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ออกตรวจราชการ โดยมีนายประยูร พรหมพันธุ์ ผู้ว่าราชการจังหวัด นายธีระ โรจนพรพันธุ์ ปลัดจังหวัด และนายธนพล อันติมานนท์ จ่าจังหวัด ณ ศาลาประชาคม อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี นาย

ธนพล อันติมานนท์ ได้สอบถามผู้ใหญ่พูนศรี รำเพย เกี่ยวกับต้นราชพฤกษ์ที่ลักษณะถูกต้องสำหรับนำไปทำเสาหลักเมืองสุราษฎร์ธานี ซึ่งนายพูนศรี รำเพย ได้แนะนำต้นราชพฤกษ์ของนายเพิง รำเพย บ้านหาดหอยคล้า บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 1 ตำบลเขาวง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี นายประยูร พรหมพันธุ์ ผู้ว่าราชการจังหวัด จึงได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายจัดหาเสาหลักเมืองฯ โดยมี นาย โสภณ สวัสดิโภชา รองผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธานกรรมการ และนายณรงค์ ขำหิรัญ ป่าไม้จังหวัด เป็นกรรมการและเลขานุการ ในเวลาต่อมาเมื่อได้รับรายงานจาก นายณรงค์ ขำหิรัญ ป่าไม้จังหวัดแล้ว นายประยูร พรหมพันธุ์ นายธีระ โรจนพรพันธุ์ นายธนพล อันติมานนท์ และคณะได้ไปตรวจดูความสมบูรณ์ ของต้นราชพฤกษ์ดังกล่าว เห็นว่าเป็นต้นไม้ที่มีคุณลักษณะถูกต้องตามธรรมเนียมนิยมที่จะนำไม้มาทำเสาหลักเมืองสุราษฎร์ธานี

วันที่ 30 มกราคม 2539 ทางจังหวัดได้ทำพิธีบวงสรวงต้นราชพฤกษ์ และทำพิธีตัดโค่นในวันดังกล่าวและนำไปแกะสลักที่จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยนายพรชัย วัฒนวิกย์กิจ ช่างผู้เชี่ยวชาญการแกะสลักของท้องถิ่น

การดำเนินการจัดทำเสาหลักเมืองครั้งนี้ สร้างความปิติยินดีแก่ครอบครัวและญาติพี่น้องของนายเพิง-นางชม รำเพย ตลอดจนข้าราชการและประชาชนอำเภอบ้านตาขุนเป็นอย่างยิ่งที่ได้มีส่วนในการจัดตั้งศาลหลักเมืองสุราษฎร์ธานี

ลำดับเหตุการณ์ก่อสร้างศาลหลักเมืองสุราษฎร์ธานี

23 กุมภาพันธ์ 2538 จังหวัดฯ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการจัดสร้างศาลหลักเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี

13 มีนาคม 2538 จังหวัดฯ ได้มีหนังสือถึงสำนักราชเลขาธิการพิจารณานำความกราบบังคมทูลขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตสร้างศาลหลักเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี

13 ตุลาคม 2538 สำนักราชเลขาธิการได้มีหนังสือแจ้งให้ทราบว่า ได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้สร้างศาลหลักเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี

30 มกราคม 2539 ทำพิธีบวงสรวงเทพารักษ์และตัดต้นไม้มงคล นาม "ราชพฤกษ์" ที่หมู่ที่ 1 ตำบลเขาวง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี แล้วนำไปแกะสลักที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ในวันเดียวกันโดยนายพรชัย วัฒนวิกย์กิจ เป็นผู้แกะสลัก

12 กันยายน 2539 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้นายประยูร พรหมพันธุ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี และคณะเข้าเฝ้าฯ น้อมเกล้าฯ ถวายยอดเสาหลักเมืองเพื่อทรงพระสุหร่าย ทรงเจิม และทรงบรรจุพระธาตุ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

4 มิถุนายน 2540 นายนิเวศน์ สมสกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้มีหนังสือถึงกรมธนารักษ์ขออนุญาตใช้ที่ราชพัสดุแปลง สภ 33 (สนามศรีสุราษฎร์) เป็นสถานที่ก่อสร้างศาลหลักเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี

4 สิงหาคม 2540 กรมธนารักษ์ได้มีหนังสือแจ้งให้จังหวัดทราบว่าไม่ขัดข้องที่จะให้ใช้ที่ราชพัสดุแปลงดังกล่าว

19 สิงหาคม 2540 นายนิเวศน์ สมสกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้อัญเชิญองค์ศาลหลักเมืองฯ ขนาด 108 นิ้ว เส้นผ่าศูนย์กลาง 20 นิ้ว แกะสลักเป็นพระพักตร์ของพระอวโลกิเตศวร สี่พักตร์ ลงรักปิดทอง จากจังหวัดนครศรีธรรมราช มาประดิษฐาน ณ ศาลาชั่วคราว สนามศรีสุราษฎร์ และเริ่มสมโภชองค์หลักเมืองเป็นวันแรก

12 กันยายน 2540 นายนิเวศน์ สมสกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้จัดทำพิธีวางศิลากฤษ์อาคารศาลหลักเมือง โดยเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร เป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์

19 พฤศจิกายน 2540 นายนิเวศน์ สมสกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้จัดพิธีมังคลาภิเษกเหรียญที่ระลึกและผ้ายันต์มหามงคลชัย โดยเกจิอาจารย์ 12 รูป จาก 4 ภูมิภาค ณ มณฑลพิธีสนามศรีสุราษฎร์

14 มีนาคม 2541 การก่อสร้างอาคารศาลหลักเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ดำเนินการแล้วเสร็จ

13 เมษายน 2541 นายนิเวศน์ สมสกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ทำพิธีปิดการสมโภชองค์หลักเมืองเป็นวันสุดท้าย รวมเวลาสมโภชทั้งสิ้น 239 วัน

13 เมษายน 2541 นายนิเวศน์ สมสกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้จัดทำพิธีอัญเชิญองค์หลักเมืองประดิษฐานบนศาลหลักเมืองเป็นการถาวร โดย เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร เป็นประธานในพิธี

1 ตุลาคม 2541 - 30 กันยายน 2543 นายภุชงค์ รุ่งโรจน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้ดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาลหลักเมือง ดังนี้

- ก่อสร้างและตกแต่งศาลหลักเมืองด้านสถาปัตยกรรมและวิจิตรศิลป์ โดยมอบหมายให้ นายถนอมจิตร์ ชุ่มวงศ์ อาจารย์ภาควิชาประติมากรรม คณะจิตรกรรม ประติมากรรม และภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เป็นผู้ออกแบบ และสำนักงานโยธาธิการจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ประยุกต์แบบ นำไปใช้ในการก่อสร้าง สำหรับการดำเนินการก่อสร้างและตกแต่งอาคารศาลหลักเมือง แล้วเสร็จสมบูรณ์เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2543

- ปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ศาลหลักเมือง เทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี ได้ดำเนินการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์รอบนอกศาลหลักเมืองให้สวยงาม ประกอบด้วย การปรับผิวจราจร ทางเท้า การจัดระบบไฟฟ้า และประปาแล้วเสร็จ เมื่อเดือนสิงหาคม 2543

- จัดตั้งมูลนิธิส่งเสริมศาลหลักเมืองสุราษฎร์ธานี เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2543 มีวัตถุประสงค์สำคัญประกอบด้วย ส่งเสริมสนับสนุนการบูรณะตกแต่งอาคารศาลหลักเมือง สนับสนุนงบประมาณก่อสร้างอาคารหลักเมือง และงานพิธีการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาลหลักเมือง สนับสนุนการปรับปรุงและก่อสร้างสภาพภูมิทัศน์รอบศาลหลักเมืองให้สวยงามและสะอาดเรียบร้อย ทรัพย์สินของมูลนิธิ มีทุนเริ่มแรกเป็นเงินสด 200,000 บาท (สองแสนบาทถ้วน)

■ ■ ■ ■ ■

เจดีย์องค์ประธานฯ
ประดับด้วยฉัตรยอด 5 ชั้น

เจดีย์องค์บริวาร 8 องค์

หน้าบันเล็กเหนือซุ้มจตุรมุข
ประดับตราสัญลักษณ์เฉลิม
พระชนมพรรษา 72 พรรษา
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

หน้าบันซุ้มจตุรมุข
เป็นรูปพระราหูอมจันทร์
ประดับพื้นรอบด้วยกระจก

มุมฐานเจดีย์ศาล ทั้ง 4 มุม
ตกแต่งด้วยลวดลาย ปูนปั้น
พญานาค

เสาโคมไฟสนาม

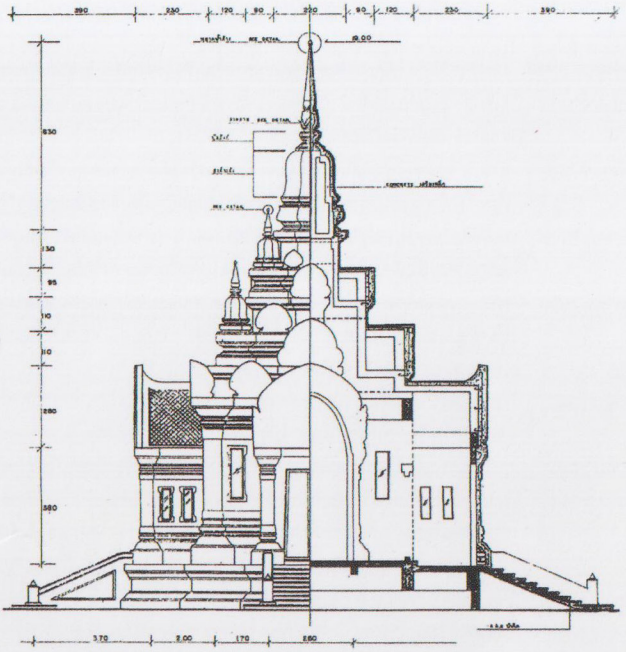

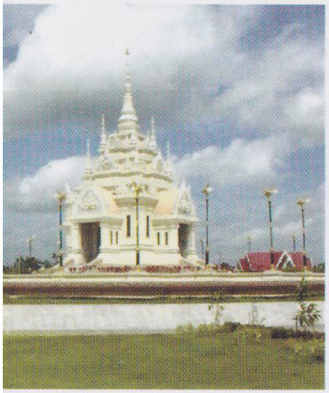

ศาลหลักเมืองจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

ตัวองค์ศาลฯ เป็นสถาปัตยกรรมศรีวิชัย โดยนำเค้าโครงของเจดีย์วัดพระบรมธาตุไชยา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ทางศิลปกรรมมาเป็นแม่แบบขององค์ศาลฯ โดยประกอบด้วย เจดีย์ประธาน เป็นรูปทรงระฆังคว่ำ และ เจดีย์บริวารทรงระฆังคว่ำขนาดเล็ก 4 มุม ลดหลั่นลงมาเป็นชั้น ๆ อีก 2 ชั้น มุมฐานเจดีย์ ทั้ง 4 มุม ตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นพญานาค ถัดลงมาเป็นตัวองค์ศาลฯ มีขนาดภายใน กว้าง 6.00 x 6.00 เมตร ทางเข้าองค์ศาลฯ ทำเป็นซุ้มจตุรมุข หลังคาซุ้มจตุรมุข ทำเป็นลอนโค้งปูนปั้น ทาสีน้ำตาลแดง หน้าบันซุ้มจตุรมุข ประกอบด้วย ลวดลายปูนปั้นตรงกลางเป็นรูปราหูอมจันทร์ประดับพื้นกระจกเล็ก ๆ ทำให้เกิดความระยิบระยับขึ้นกับตัวองค์ศาลฯ เมื่อกระทบกับแสง ส่วนหน้าบันย่อยที่อยู่บนชั้นถัดขึ้นไปและใบระกาตกแต่งด้วยลวดลายปูนปั้นทั้งหมด โดยบรรจุตราเฉลิมพระชนมพรรษาครบรอบ 72 พรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ไว้เพื่อเป็นศิริมงคลกับองค์ศาลหลักเมือง โดยรวมแล้วตัวองค์ศาลฯ ตกแต่งด้วยปูนปั้นฉาบปูนเรียบทั้งองค์ฯ ฐานปัทม์ล่างทาด้วยสีน้ำตาล

สภาพภูมิทัศน์โดยรอบศาลหลักเมือง

องค์ศาลหลักเมืองจะมีความโดดเด่นมาก เพราะตั้งอยู่ใจกลางของสนามหญ้าที่เขียวขจี และหมู่ไม้ประดับตกแต่งโดยรอบ เหมือนวางอยู่บนพื้นพรม บนเนื้อที่ 7 ไร่ มีถนนรอบบริเวณถึง 4 ด้านสามารถมองเห็นองค์ศาลฯ ได้สวยงามทุกด้าน พื้นที่โดยรอบของ

ผนังและพื้นภายในองค์ศาลฯ ตกแต่งด้วยหินอ่อนสีครีม ฝ้าเพดาน เป็นไม้สักประกอบ คิ้วบัว ลงรักปิดทอง

เสาหลักเมืองใหญ่ และเสาหลักเมืองจำลอง 4 เสา วางอยู่บนฐานรับเสาหลักเมือง พื้นบนปูด้วยหินแกรนิตสีดำ โดยปั้นลวดลายเป็นรูปช้าง

ยอดเสาหลักเมือง เป็นรูปสลักพรหมสี่หน้า ลงรักปิดทองอย่างวิจิตรงดงาม

ประตูทางเข้าองค์ศาลฯ สลักลวดลายลงสีบนพื้นกระจกใส เป็นรูปยักษาและยักษี

ช่องแสงกระจกใสรอบองค์ศาล สลักลวดลาย ลงสี

รายละเอียดการตกแต่งภายในองค์ศาลหลักเมือง

ภายในองค์ศาล ตกแต่งผนัง และพื้นด้วยหินอ่อนสีครีม ฝ้าเพดานภายในเป็นไม้สักประกอบ คิ้วบัว ลงรักปิดทองออกแบบเป็น 2 ชั้น ส่วนฝ้าเพดานซุ้มประตูทางเข้าก็เป็นไม้สักประกอบด้วยคิ้วบัวลงรักปิดทอง เช่นกัน ภายในประดับด้วยโคมไฟระย้าตรงกลาง และโคมไฟเพดานโดยรอบ เสาหลักเมือง แกะสลักด้วยไม้ราชพฤกษ์ ซึ่งเป็นไม้มงคล ส่วนยอดเป็นรูปสลักพรหมสี่หน้า ลงรักปิดทองล้อมรอบด้วยเสาหลักเมืองจำลอง 4 เสา ตั้งอยู่ บนฐานแกรนิตสีดำ รับเสาหลักเมืองโดยปั้นลวดลายชั้นแรกบนฐาน 8 เหลี่ยม เป็นรูปช้างอยู่ในซุ้ม ขนาด 8 ตัว ลงรักปิดทอง ชั้นที่ 2 ปั้นลวดลายเป็นรูปบัวเล็บช้างลงรักปิดทองประตูทางเข้าภายในองค์ศาลฯ เป็นบานคู่ทำด้วยกระจกสลักเป็นลวดลายรูปยักษี กับยักษา ยืนเฝ้าหน้าประตู เข้า-ออก ด้วยสีสันที่สดใสทีเดียว อีกทั้งช่องแสงรอบองค์ศาลฯ กระจกสลักลวดลาย และ สีสันที่ดูสดใสเช่นกัน

องค์ศาลฯ ทำเป็นพื้นลาน 2 ระดับ ก่อนที่จะเข้าสู่องค์ศาลหลักเมืองจากระดับพื้นทางเดินชั้นล่าง โดยรอบ (ระดับ 0.45) ทำเป็นกำแพงกันดินลาดเอียงผิวปูด้วยหินแกรนิตสีเทา ขึ้นสู่พื้นลาน ชั้นแรก (ระดับ+1.45) ถูกจัดตกแต่งให้เป็นสนามหญ้าทั้งหมด เหลือเป็นทางเดินขึ้นสู่พื้นลาน ชั้นที่ 2 (ระดับ+2.45) ซึ่งปูพื้นลานด้วยกระเบื้องแกรนิตสีขาวครีม ล้อมรอบพื้นลานด้วยกะบะปลูกต้นไม้ ขอบแต่งด้วยบัว โคมไฟสนามรูปหงส์สีทอง

การพิธีสร้างศาลหลักเมือง สุราษฎร์ธานี

มีผู้สันนิษฐานว่า การสร้างเสาหลักเมืองเป็นวัฒนธรรมของอินเดียแบบลัทธิพราหมณ์ ซึ่งได้เข้ามามีอิทธิพลต่อคนไทยตั้งแต่สมัยอาณาจักรฟูนัน (ระหว่างพุทธศตวรรษที่ (6-12) โดยผ่านมาทางชนชาติขอมซึ่งในช่วงสมัยนั้นได้เข้ามาครอบครองดินแดนบางส่วนของขอมและไทย

เมื่อเวลาผ่านไป ก็ได้มีการผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรม ทำให้ธรรมเนียมปฏิบัติมีทั้งแบบพุทธและแบบพราหมณ์ผสมกัน เช่น โบราณพิธีกล่าวไว้ว่า เมื่อทางจังหวัดพบไม้ที่ต้องการแล้ว จะต้องขอฤกษ์ยามทำพิธีตัดไม้ คือในวันตัดไม้มีพิธีพราหมณ์หรือให้บัณฑิตผู้มีคุณธรรมไปตั้งบัตรพลีบวงสรวงเทพารักษ์ พระสงฆ์สวดมนต์ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ที่โคนต้นไม้นั้นแล้วจึงลงมือโค่น จากนั้นเมื่อกำหนดพื้นที่ที่จะตั้งศาลหลักเมืองแล้วจะมีการทำพิธีพราหมณ์เพื่อล้างอาถรรพณ์ แล้วจัดการทำพิธีวางศิลาฤกษ์ เช่น ตั้งราชวัตรฉัตรธง มีต้นกล้วย ต้นอ้อย วงสายสิญจน์ล้อมรอบ เป็นพิธีมณฑล ตรงกลางเป็นที่ที่จะวางศาลาฤกษ์มีเครื่องสังเวยบวงสรวง หัวหมู บายศรี อิฐ ทอง เงิน นาค ศิลาดวงฤกษ์ จะใช้โหรหรือพราหมณ์เป็นผู้ดำเนินการทำพิธี

ในการนี้จะมีพิธีสงฆ์ด้วยก็ได้ คือ เจริญพระพุทธมนต์เวลาประธานวางศิลาฤกษ์ ถ้าเป็นเวลาเช้าก็มีเลี้ยงพระ 5-10 รูป ถ้าเป็นเวลาบ่ายก็ไม่เลี้ยงพระ แล้วแต่ฤกษ์ที่จะวาง พิธีบวงสรวงวางศิลาฤกษ์ มีหัวหมูบายศรี ดอกไม้ธูปเทียน อิฐ ทอง เงิน นาค ศาลาจารึกดวงฤกษ์

จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ดำเนินการจัดการพิธีที่เกี่ยวข้องตามโบราณประเพณีที่สำคัญๆ ตามลำดับ ดังนี้

30 **มกราคม** 2539 จังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ทำพิธีบวงสรวงเทพารักษ์และตัดต้นไม้มงคล นาม "ราชพฤกษ์" จากที่ดินของนายเพิง รำเพย ราษฎรหมู่ที่ 1 ตำบลเขาวง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี และนำไปสลักเป็นเสาหลักเมืองที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ในวันเดียวกัน โดยนายพรชัย วัฒนวิทย์กิจ และนายธีรชัย สุทธิจิต ช่างฝีมือชาวนครศรีธรรมราช ซึ่งเคยมีประสบการณ์ในการแกะสลักองค์หลักเมืองนครศรีธรรมราชและประจวบคีรีขันธ์ เป็นผู้แกะสลักองค์หลักเมือง

12 กันยายน 2539 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ นายประยูร พรหมพันธุ์ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี และคณะเข้าเฝ้าฯ น้อมเกล้าฯ ถวายยอดเสาหลักเมืองเพื่อทรงพระสุหร่าย ทรงเจิม และทรงบรรจุพระธาตุ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน

16 สิงหาคม 2540 ในสมัยนายนิเวศน์ สมสกุล เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้อัญเชิญองค์หลักเมืองประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี ขนาดสูง 108 นิ้ว เส้นผ่าศูนย์กลาง 20 นิ้ว แกะสลักเป็นพระพักตร์ของพระอวโลกิเตศวร 4 ด้าน ซึ่งมีความหมายถึง อิทธิบาท 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ส่วนบนยอดสุดขององค์เสาหลักเมืองได้บรรจุพระธาตุอันศักดิ์สิทธิ์ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงบรรจุด้วยพระองค์เองมาประดิษฐาน ณ ศาลาชั่วคราวสนามศรีสุราษฎร์ และได้เริ่มสมโภชองค์หลักเมืองเป็นวันแรก

8 กันยายน 2540 พระศรีธรรมนาถมุณี รองเจ้าคณะภาค 16 พระราชพิพัฒนาภรณ์ เจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี และพระครูชัยวงศ์-วุฒิคุณ เจ้าคณะอำเภอพุนพิน พระครูวีรกิจโกวิท เจ้าอาวาสวัดปากคู อำเภอกาญจนดิษฐ์ พร้อมด้วย นายนิเวศน์ สมสกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี นายธีระ โรจนพรพันธุ์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานี นายภาณุวัฒน์ พันธุ์วิชาติกุล ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิโหราศาสตร์ ได้ร่วมประชุมและกำหนดจุดสถานที่ก่อสร้างอาคารศาลหลักเมือง

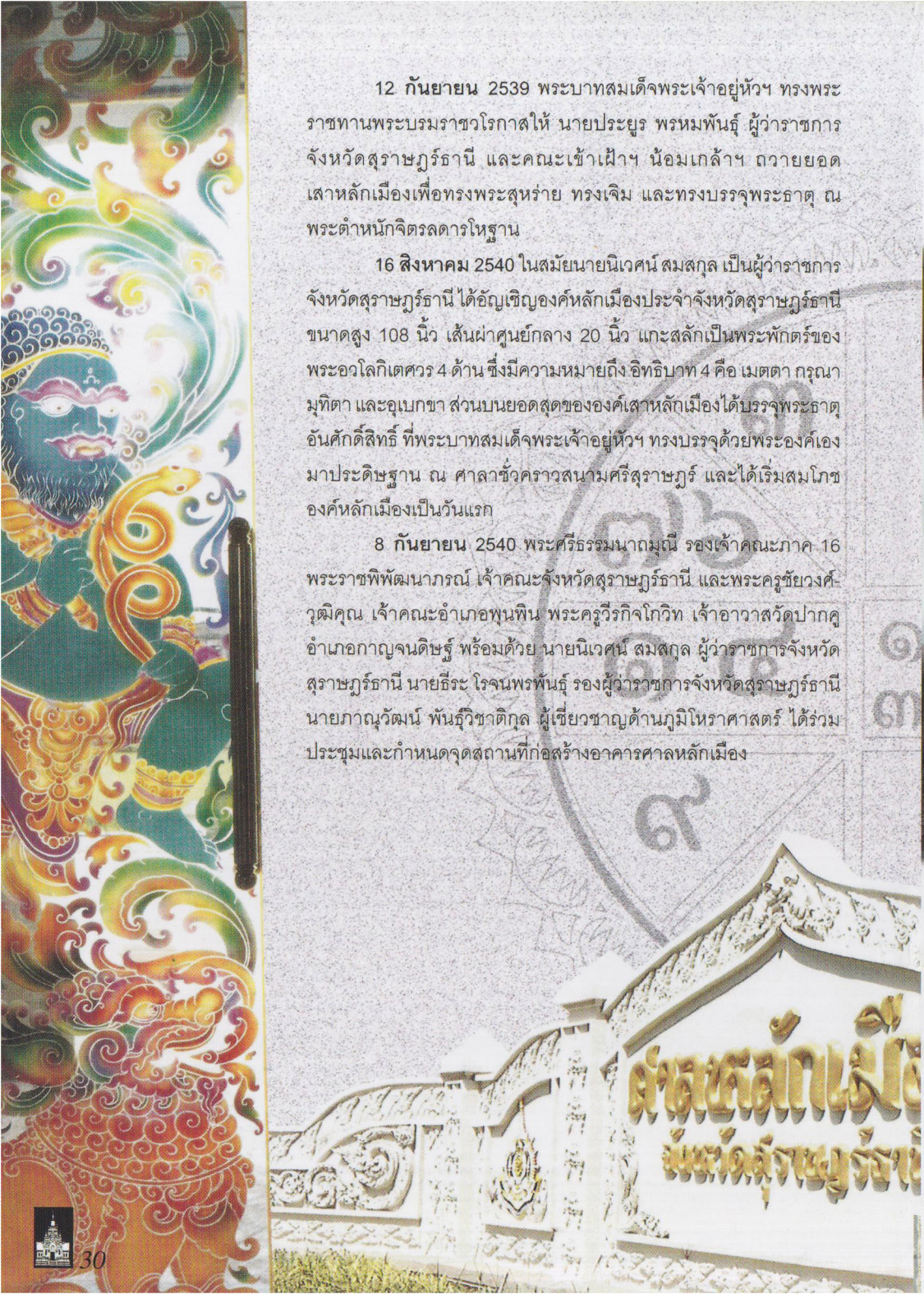

9 **กันยายน** 2540 มีพิธีสวดถอนพลิกแผ่นดิน ตามประเพณีความเชื่อของชาวบ้านในภาคใต้ว่าพื้นที่ใดเคยมีการปลูกสร้างอาคารบ้านเรือน เมื่อมีการรื้อถอนอาคารเก่าแล้วปลูกสร้างอาคารใหม่ จะต้องกระทำพิธีสวดถอนพลิกแผ่นดิน โดยนิมนต์เกจิอาจารย์จากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มาประกอบพิธี

12 **กันยายน** 2540 ประกอบพิธีพราหมณ์ เพื่อสักการะบูชาหมู่เทพยดาในพิธีวางศิลาฤกษ์ โดย พลตำรวจตรีขุนพันธรักษ์ราชเดช เจ้าพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ของภาคใต้ และนายพูนสวัสดิ์ ชุมทอง อุตสาหกรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี วางกำหนดฤกษ์และทำการผูกดวงเมืองในฐานะผู้เชี่ยวชาญด้านโหราศาสตร์

นายนิเวศน์ สมสกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานีในขณะนั้น ได้ทำพิธีวางศิลาฤกษ์อาคารศาลหลักเมือง ณ สนามศรีสุราษฎร์ ตำบลตลาด อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี โดยมีสมเด็จพระพุฒาจารย์ วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร เป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์

19 **พฤศจิกายน** 2540 จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้จัดพิธีมังคลาภิเษกเหรียญที่ระลึกและผ้ายันต์มหามงคลชัย โดยเกจิอาจารย์ 12 รูป จาก 4 ภูมิภาค ณ มณฑลพิธีสนามศรีสุราษฎร์

13 **เมษายน** 2541 จังหวัดสุราษฎร์ธานี จัดพิธีสมโภชองค์หลักเมืองเป็นวันสุดท้าย รวมเวลาสมโภชทั้งสิ้น 239 วัน

26 **สิงหาคม** 2541 จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้จัดพิธีอัญเชิญองค์หลักเมืองเข้าประดิษฐานบนศาลหลักเมืองเป็นการถาวร

ผังบริเวณศาลหลักเมือง

1. สถานพินิจและคุ้มครองเด็กฯ
2. บ้านพักผู้พิพากษา
3. โรงแรมสยามธารา
4. สภอ. เมืองสุราษฎร์ธานี
5. แม่น้ำตาปี
6. สะพานข้ามแม่น้ำตาปี
7. ถนนหน้าเมือง
8. ถนนตลาดใหม่

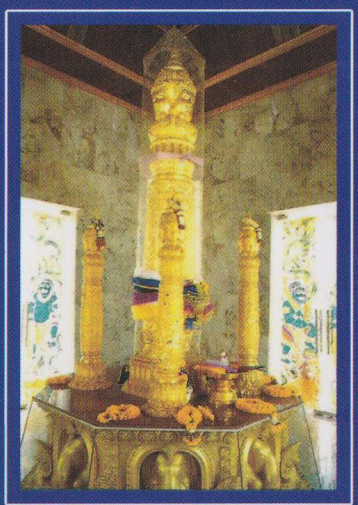

พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์ศรีเมธา เลขที่ 63/7-8 ถนนรองเมือง, ปทุมวัน, กรุงเทพฯ 10330
โทร. 0-2215-2230, 0-2216-4158 โทรสาร. 0-2216-4159
พิมพ์ครั้งที่ 2 จำนวน 15,000 เล่ม วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2567